

**TARBIYA JARAYONING MOHIYATI VA MAZMUNI TARBIYA
QONUNIYATLARI VA TAMOYILLARI . TARBIYANING UMUMIY
METODLARI**

Andijon davlat Pedagogika instituti Aniq va tabiiy fanlar fakulteti

Biologiya yo'nalishi 2-bosqich 203-guruh talabalari

Rasulova Munavvarxon Xalimjon qizi

Ismoiljonova Mohinsaxon Umidjon qizi

Annotatsiya: Mazkur mavzu tarbiya jarayonining pedagogik mohiyati va mazmunini, uning asosiy qonuniyatlari va tamoyillarini, shuningdek tarbiyaning umumiy metodlarini yoritadi. Tarbiya jarayoni – shaxsning ijtimoiy, ma'naviy, axloqiy va jismoniy kamolotini shakllantirishga qaratilgan maqsadli faoliyatdir. Mavzu doirasida tarbiyaning tizimli, uzluksiz va maqsadga yo'naltirilgan jarayon ekanligi ta'kidlanadi, shuningdek shaxsning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, insonparvarlik va demokratiklik tamoyillari muhimligi ko'rsatib o'tiladi. Tarbiyaning umumiy metodlari – suhbat, nasihat, mashq qildirish, rag'batlantirish, ijtimoiy faoliyat orqali shakllantirish kabi pedagogik vositalar orqali amalga oshiriladi.

Kalit so'zlar: Tarbiya jarayoni, tarbiya mazmuni, tarbiya qonuniyatlari, tarbiya tamoyillari, tarbiya metodlari, shaxsni rivojlantirish, insonparvarlik, demokratiklik, mashq va amaliy faoliyat, rag'batlantirish va jazolashni.

Abstract: This topic covers the pedagogical essence and content of the educational process, its basic laws and principles, as well as general methods of education. The educational process is a purposeful activity aimed at forming the social, spiritual, moral and physical development of a person. The topic emphasizes that education is a systematic, continuous and goal-oriented process, and also shows the importance of taking into account the age and individual characteristics of a person, the principles of humanity and democracy. General methods of

education are implemented through pedagogical tools such as conversation, advice, training, encouragement, formation through social activities.

Keywords: Educational process, content of education, laws of education, principles of education, methods of education, development of a person, humanity, democracy, training and practical activities, encouragement and punishment.

Аннотация: В данной теме рассматриваются педагогическая сущность и содержание образовательного процесса, его основные законы и принципы, а также общие методы воспитания. Образовательный процесс – это целенаправленная деятельность, направленная на формирование социального, духовного, нравственного и физического развития личности. В теме подчеркивается, что воспитание – это систематический, непрерывный и целенаправленный процесс, а также показывается важность учета возрастных и индивидуальных особенностей личности, принципов гуманизма и демократии. Общие методы воспитания реализуются посредством таких педагогических средств, как беседа, совет, обучение, поощрение, формирование через социальную деятельность.

Ключевые слова: Образовательный процесс, содержание образования, законы образования, принципы воспитания, методы воспитания, развитие личности, гуманизм, демократизм, обучение и практическая деятельность, поощрение и наказание.

Tarbiyalash — bu shaxsni jamiyatga tayyorlash, uning ma'naviy-axloqiy, fuqarolik, ijtimoiy va madaniy sifatlarini shakllantirish jarayonidir.

Pedagogika fani doirasida tarbiya jarayonini chuqur o'rganish — yosh avlodni barkamol shaxs sifatida shakllantirish, ularning jamiyatda o'z o'rnini topishini ta'minlash, madaniyat va qadriyatlarni uzatish, ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyotni qo'llab-quvvatlash kabi maqsadlarni ko'zlaydi.

Shunday ekan, tarbiya jarayonining mohiyati, mazmuni, qonuniyatlari, tamoyillari hamda metodlarini bilish — har bir pedagog, ota-ona va jamiyat vakili

uchun muhimdir.

Tarbiya — shaxsni maqsadli va rejalashtirilgan tarzda shakllantirish jarayonidir. Uning mazmuni jamiyatning ma'naviy-axloqiy talablari asosida belgilanadi va quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi. Tarbiya mohiyatining asosiy jihatlari:

- Maqsadga yo'naltirilganlik – tarbiya tasodifiy emas, aniq maqsad asosida tashkil etiladi.
- Shaxsga yo'naltirilganlik – har bir o'quvchi individual xususiyatlari bilan hisobga olinadi.
- Ijtimoiylik – tarbiya jamiyat ehtiyojlari, qadriyatlari va talablariga mos holda olib boriladi.
- Uzluksizlik – tarbiya maktabgacha yoshdan boshlab butun hayot davomida davom etadi.
- Komplekslik – tarbiya jarayoni ma'naviy, axloqiy, estetik, aqliy, jismoniy va mehnat tarbiyasini bir butunlikda o'z ichiga oladi.

Tarbiya mazmuni ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish (vijdon, odob, halollik), intellektual salohiyatni rivojlantirish, estetik did va madaniyatni boyitish, jismoniy sog'lomlik va mehnatga munosabatni shakllantirish, vatanparvarlik va fuqarolik fazilatlarini rivojlantirishdan iborat.

Tarbiya jarayonida kuzatiladigan asosiy qonuniyatlar quyidagilardir:

1. Tarbiya jarayonining jamiyat ehtiyojlariga bog'liqligi – jamiyat qanday shaxsni talab qilsa, tarbiya mazmuni shunga yo'naltiriladi.
2. Tarbiya va o'quvchilarning faoliyatiga tayanish qonuniyati – shaxs tarbiyachi faoliyati bilan emas, o'zining mustaqil faoliyati orqali shakllanadi.
3. Tarbiya jarayonining izchilligi va uzluksizligi – tarbiyada bosqichma-bosqichlik, muntazamlik talab etiladi.
4. Tarbiya ta'sirining kompleksligi – oilaviy, maktab, jamoatchilik va ommaviy axborot vositalarining ta'siri uyg'un bo'lishi kerak.
5. Shaxsning individual xususiyatlariga moslashganlik – temperament,

qiziqish, qobiliyat hisobga olinadi.

Tarbiya tamoyillari quyidagilardan iborat. Ma'naviy-axloqiy yo'naltirilganlik tamoyili: Tarbiya jarayoni jamiyat qadriyatlarini yosh avlod ongiga singdirishga qaratiladi. Hayot bilan bog'liqlik tamoyili: tarbiyaviy ishlar amaliyot bilan, real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lanadi.. Individual yondashuv tamoyili: har bir o'quvchi shaxs sifatida tan olinadi va tarbiya jarayoni shunga moslashtiriladi. Talabchanlik va hurmatning birligi tamoyili: tarbiyachi o'quvchiga nisbatan talabchan bo'lishi bilan birga, uni hurmat qilishi zarur. Izchillik va tizimlilik tamoyili: tarbiyadagi har bir bosqich o'zaro bog'liq bo'lishi shart. Faollik va ongli ishtirok tamoyili: o'quvchilar tarbiya jarayonida faol ishtirok etishlari kerak. Jamoada tarbiyalash tamoyili: jamoa tarbiyaning muhim vositasi bo'lib, o'quvchilarni ijtimoiy hayotga moslashtiradi.

Tarbiya metodlari — tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o'rtasidagi maqsadga yo'naltirilgan o'zaro ta'sir shakllari bo'lib, ular quyidagilarga bo'linadi:

1) Ishontirish (aqliy-ta'sir) metodlari suhbat, ma'ruza, maslahat berish, hikoya, namunalar ko'rsatish, o'quvchi ongiga ma'naviy qadriyatlarni singdirishni o'z ichiga oladi.

2) Amaliy faoliyat metodlari mashqlar bajarish (axloqiy, mehnat, jismoniy mashqlar), jamoaviy ishlar, tadbirlar, amaliy topshiriqlar orqali xulq shakllantirishni o'z ichiga olgan.

3) Rag'batlantirish metodlari maqtov, e'tirof, rag'bat yorliqlarini, ijobiy baholash, motivatsiya berish va yutuqlarni ko'rsatishni o'z ichiga olgan.

4) Jazo va talab qo'yish metodlari intizomni mustahkamlashga qaratilgan choralardan foydalanish. Talabchanlik orqali mas'uliyatni oshirish. Salbiy odatlarni bartaraf etishni o'z ichiga olgan.

5) Jamoa orqali tarbiyalash metodlari jamoada mas'uliyatli vazifa berish. Jamoaviy fikrlash, bahs-munozaralar. O'quvchida liderlik fazilatlarini rivojlantirishni o'z ichiga olgan.

Xulosa: Tarbiya jarayoni shaxsni har tomonlama kamolga yetkazishning muhim pedagogik tizimidir. Uning mazmuni jamiyatning ma'naviy, axloqiy va

madaniy talablarini o'z ichiga oladi. Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari tarbiyaviy ishlarning ilmiy asosda, izchil va samarali tashkil etilishiga xizmat qiladi. Tarbiyaviy metodlardan to'g'ri foydalanish esa o'quvchilarda mustahkam axloqiy sifatlar, ijtimoiy faollik, vatanparvarlik va mas'uliyatni shakllantirishga yordam beradi. Bugungi globallashuv sharoitida zamonaviy pedagogdan tarbiya jarayonini mukammal rejalashtirish, individual yondashuvni kuchaytirish, tarbiyalanuvchilar faol ishtirokini ta'minlash talab etiladi. Shuning uchun tarbiya jarayonining mohiyati, qonuniyatlari va metodlarini chuqur bilish har bir pedagogning asosiy kasbiy zaruratidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov R., Raxmonqulova N. Pedagogika. — Toshkent: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2020.
 2. To‘xtaboeva S., Maxmudov K. Pedagogika nazariyasi va tarixi. — Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2019.
 3. Hoshimov K. Pedagogik mahorat. — Toshkent: “O‘qituvchi”, 2018.
 4. Yo‘ldoshev J. G‘., Usmonov S. A. Pedagogika: Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik. — Toshkent: “Sharq”, 2015.
 5. S. Usmonov, M. Raxmonova. Umumiy pedagogika asoslari. — Toshkent: “Innovatsion ziyo”, 2021.
 6. Ziyamammedov B., Xoliyorov G‘. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent, 2017.
 7. G‘oziev E. Psixologiya. — Toshkent: “O‘qituvchi”, 2016.
- (Tarbiyada shaxs xususiyatlarini ochib berishda qo‘shimcha manba sifatida).